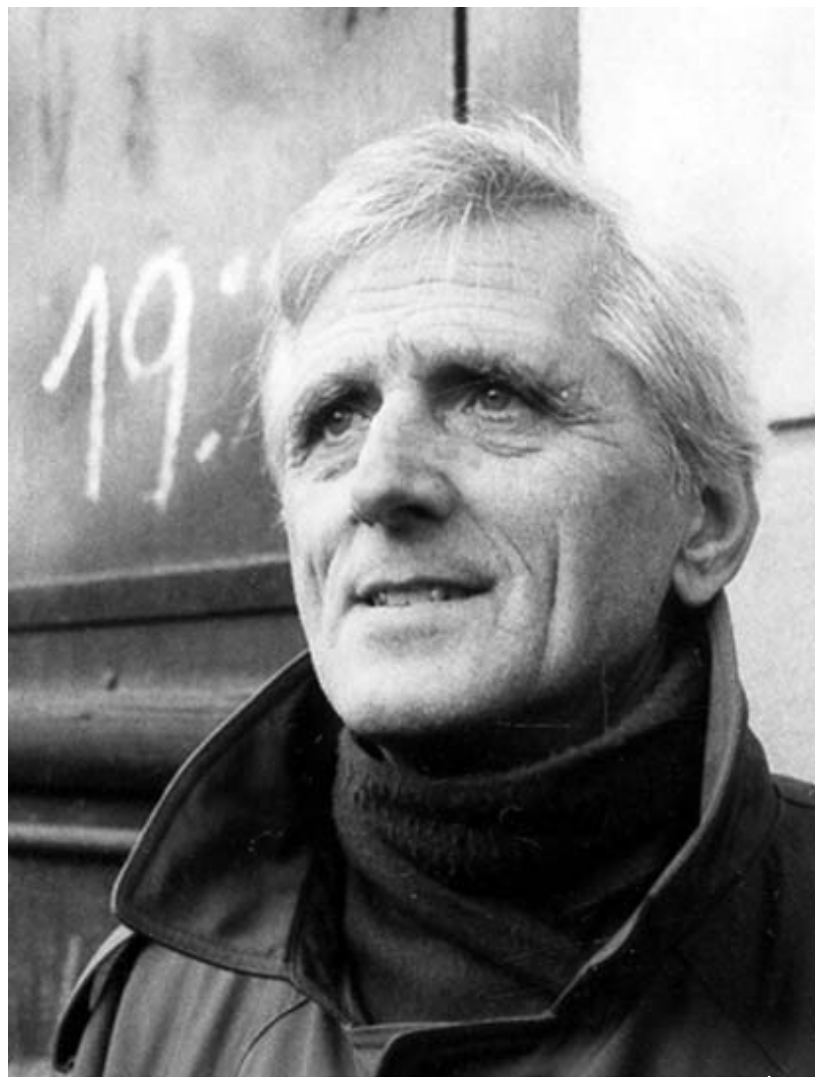

STANISLAV VÁVRA

—

Ukázat pramen a podat pohár

Stanislav Vávrou

Ukázat pramen a podat pohár

*Rozhovor s básníkem Stanislavem Vávrou,
členem někdejší surrealistické skupiny
Libeňských psychiků a explosionalistickým druhem
Vladimíra Boudníka.*

SOUKROMÝ TISK

21/ 03/ 2013

skupiny / manifesty / hnutí / -ismy / skupiny / manifesty / hnutí /
-ismy / skupiny

Programy, manifesty a jiná kolektivní vystoupení tvůrčích osobností jsou vždy pokusem vykročit jinak, uplatnit nový, či dosud opomíjený názor na literaturu a umění. Z tohoto zorného úhlu vyhledáváme více či méně zapomenuté nebo naopak plně emancipované ismy, manifesty a hnutí, jejichž přístupy k tvorbě mohou zaujmout i dnes. Je možné, že mnohá skupinová uspořádání a jejich prohlášení nepřekročila úzký okruh zainteresovaných, a přesto obsahují jiskru osobité inspirace. Napište nám o nich.

skupiny / manifesty / hnutí / -ismy / skupiny / manifesty / hnutí /
-ismy / skupiny

EXPLOSIONALISMUS

První dva manifesty explosionismu napsal Vladimír Boudník již v roce 1949 a jeho následující práce se z nich odvíjela. „Obraz musí být filmovým pásem o nesčíslném množství napětí a psychologických explozí zhuštěných do nehybné plochy a převedených v nekonečně krátkém čase, za součinnosti divákovy pohybové fantazie“ (II. manifest, 15. 4. 1949). Názory vyjádřené v manifestech předváděl Boudník při „demonstracích“ na ulicích. Ukazoval náhodným chodcům, jak mohou oživit skvrny, praskliny a rýhy v omítce zdi. Někdy tyto tvary ohraničoval na zdi prázdnými rámy a snažil se probudit fantazii diváků. Tvořil také drobné dekalky, které buď doplňoval tužkovou kresbou, nebo je ponechával nedotčené, aby tak dal průchod představitosti.

Jiří Machalický (*Poválečné výtvarné směry 6.*, *Tvar 35/1990*)

Copyright © Stanislav Vávra, 2013

© Jaromír „Filip“ Typlt [Iniciály], 1991

Photo © Tomáš Mazal, 1990

Poprvé jsme se střetli na ustavující schůzi Společnosti Karla Teiga v dubnu 1990. Byl jedním z těch, pro které československá Biafra ducha nebyla vymezena magickým číslem 20, ale dvojnásobkem tohoto čísla. To, co prožíval na samém „úsvitu“ komunistického věku, bylo novinkou i pro přítomné koryfeje našeho surrealismu.

„Naše skupina – nejprve Záběhlická skupina surrealistů a později skupina Libeňských psychiků (název je odvozen od toho, že jsme se při své tvorbě snažili omezit vliv vědomého kalkulu jen na nejnutnější míru) neměla s jinými podobnými skupinami prakticky žádné kontakty“, osvětluje to pan Vávra. „O tom, jsme-li, nebo nejsme-li skupina, jsme nepřemýšleli. To byly věci nám zcela lhostejné. Že jsme skupina, jsme si uvědomili, až když jsme se rozpadli.“

Ve kterém období jste vlastně existovali?

Kdy, v který den a hodinu vznikla naše skupina, pohybující se mezi Záběhlicemi, Spořilovem a kavárnou Boulevard na Václavském náměstí, se neví, a pokud bychom chtěli jít po jejich kořenech, dostali bychom se až někam do roku čtyřicet čtyři. Její činnost se dá sledovat někdy od roku 1950.

Ale v tu dobu už na surrealismus opět padl stín...

Protože jsme nedosahovali například Teigeho významu, byla tomu úměrná i pozornost StB. Spočívala hlavně v soustavném obtěžování, byli jsme neustále legitimováni. I několikrát za den. Jinak ten dohled byl dost nenápadný. Šlo hlavně o to, abychom moc nevybočovali z řady a nebyli příliš nápadní. Teprve když byl zatčen a souzen můj bratr a já byl povolán k PTP, jsme se dozvěděli, jak dobré informace o nás měli.

Vraťme se opět k samotné podstatě skupiny. Kdo do ní patřil a co jste vlastně sledovali? Odlišovali jste se nějak programem od skupiny sdružené kolem Teiga a sborníku Znamení zvěrokruhu?

Když skupina vznikala, žádný program neměla. Nelze tvrdit, že by šlo o vyloženou živelnost, ale nešlo také o uvědomělý záměr. Naše hledání bylo vedeno hlavně citem. Později, když jsme se již orientovali a našli si prameny informací, byla naše činnost cílevědomější. Avšak bez jakékoli ambice na obecný úspěch. Jádro skupiny tvořili Zdeněk Buřil – knihovník, Jiří Šmoranc – lakýrník, Vladimír Vávra – radiomechanik a Stanislav Vávra – knihař. Kolem těchto čtyř se sdružovali i jiní hledači snů. Zůstali nějaký čas a mizeli ve tmě. Ze všech stojí za zmínku zejména Boris Soukup, který vytvářel zajímavá grafická díla. Zemřel však příliš brzy, bylo mu padesát. Vždycky šlo o dělnickou mládež. Jen jednou se k nám přidal středoškolař a Boris Soukup po vyučení vystudoval keramicou školu. Surrealismus před námi otevřel svět s nekonečným prostorem plným barev, prostorem, jímž se dá kráčet celé hodiny a dny, prožívat neuvěřitelné příběhy, potkávat štěstí a smutek, potkávat osoby a věci vlastností a tvarů podivuhodných. Žádné jiné umění nám nic podobného nenabídlo.

Proč jste se nesnažili publikovat?

Těch důvodů bylo víc. Za prvé nám to nepřišlo na mysl a pak – prezentování vlastních osob nebylo hlavním smyslem našeho ponořování do veršů. Mimo to, nikdo o naši tvorbu zájem neměl a my zase neměli zájem stát se „básníky Mladé fronty“. Nám stačilo opíjet se verši, které za námi zůstávaly roztroušené jako rosa v trávě. Uvěznění Vladimíra Vávry v nás poprvé vyvolalo jakési uvědomění a pocit, že by z toho, co jsme děla-

li, mělo být něco zachováno. Někdy v druhé polovině roku třiapadesát přišel Bohumil Hrabal s myšlenkou uspořádat z našich textů sborník. Vladimír Boudník ho přislíbil vybavit ilustracemi. Sborník však bohužel nikdy světlo světa nespatřil a texty, které jsme spolu se Zdeňkem Buřilem pro sborník připravili, se ztratily.

A tady se vám už objevila další dvě jména, Boudník a Hrabal. Jací byli tehdy, když se pohybovali v blízkosti Libeňských psychiku? Co například Hrabal?

S Doktorem mě seznámil Boudník. Byli jsme přátelé – myslím, že dost důvěrní. Ale se slávou přišli noví přátelé a jemu jaksi přestal zbývat čas. Nejsem zvyklý čekat na drobtý spadlé ze stolu. Tak jsou z nás dnes jenom známí.

A tehdy?

Prožili jsme spolu, i s dalšími přáteli, mnoho krásných nocí plných poezie a, jak říká on, pábení. Například jsme mívali zvyk slavit s přáteli každý rok 14. červenec – svátek svobody. V roce 53 jsme se k oslavě sešli třináctého navečer, abychom o půlnoci připitkem přivítali tento významný den. V krčském lese, kde se naše slavnost odehrávala, nás bylo tenkrát málo. Byli jsme jen tři. Já, Zdeněk Buřil a Bohumil Hrabal. S první tmou jsme vešli do opuštěného lesa, popíjeli Privat club whisky a začali svoji celonoční procházku. Mluvili jsme o poezii a samozřejmě o surrealismu, citovali svoje oblíbené autory, veršovali a jen tak do noční oblohy vpisovali automatické texty. Slova prchala bez návratu prostorem. Tehdy nešlo o to, něco zaznamenávat, ale něco neopakovatelného prožít. O půlnoci jsme připili svátečnímu dni, navzájem si popřáli a pokračovali v kontemplacích. Asi ve tři hodiny jsme se usadili v jed-

nom altánu, abychom ještě dokončili, co zbývalo z hovoru, a dopili, co zbývalo k dopití. A v této chvíli jsme byli náhle osvětleni ostrým světlem a vyzváni, abychom dali ruce vzhůru. Nebyli jsme právě v takovém soustředění na realitu, abychom ihned správně reagovali, a tak se za světlem ozval zvuk natahovaného samopalů. Ani to nás hned neprobudilo. Hrabal se dokonce s lahví v ruce vydal ke zdroji světla a příslušníkovi VB nabízel, aby se s námi napil, aby také přivítal nový den. Příslušník byl z toho vyjevený a nevěděl, jestli má střílet, nebo pít. Nakonec to vyřešil tak, že nás před namířeným samopalem vyvedl z lesa a teprve ve světle noční ulice zjišťoval naši totožnost. Měli jsme štěstí, že jsme narazili na mírně omezeného dobráka, který za Boha nemohl pochopit, že se ještě dnes (tenkrát) mohou najít tři blázni, kteří si jdou v noci do lesa říkat básničky. Byl z toho zmatený tak, že nás místo aby splnil svoji povinnost a předal jako podezřelé diverzanty na stanici VB, dovedl na stanici tramvaje a poslal domů. Možná, pokud je živ, na to vzpomíná ještě dnes, aniž by vůbec pochopil.

A co Boudník?

Vládíček byl velmi tichý a skromný člověk. Když ho moje maminka pozvala na večeři, tak si na tu večeři přinesl kastrůlek s vlastním jídlem... Vládíček měl na tehdejší dobu neobvyklou výšku, téměř dva metry, a to ho ve společnosti dost deprimovalo. Ale veškerý ostych, nejistota a skromnost zůstaly zapomenuty, jakmile došlo na jím objevený explosionismus. Byl vzdělaný a mimořádně pracovitý člověk jiskřící nápady. Co vytvořil, ho nezajímalo. Jeho pohled byl neustále upřený kupředu, jeho zájem byl zítřek a to, co udělá. Dnes se k němu hlásí mnoho lidí a každý z nich zdůrazňuje svoje zásluhy na Vládíčkově tvorbě. Nebudu nikoho jmenovat a nechci to ani

komentovat, protože všechno, co bych řekl, by bylo žalovatelné. V době, kdy mě vyhledal, byl sám a v depresi. Spřátelili jsme se a začali spolu pracovat. Pořádali jsme akce v ulicích, říkal tomu tábory lidu. Malovali jsme podle skvrn na zdech v různých místech Prahy. Vysvětlovali jsme lidem, co děláme, a dávali jim číst manifesty explosionismu. Odpovídali na stovky otázek a ujišťovali, že lidi nejsou blázni, když vidí to, co my.

Jak to lidé brali?

Mám k tomu hodně příhod, protože můj zájem byl hlavně v pozorování reakcí lidí, a poznatků jsem využíval, nebo chtěl využít, ve své tehdejší tvorbě. Například jedna: Jungmannovo náměstí 1956. Stáli jsme u vchodu do Františkánské zahrady. Účast: asi třicet až padesát lidí. Průběh jako obvykle. Informace, rozhovory, dotazy, odpovědi. Kolem ruch náměstí. Náhle se shlukem lidí přiblížil muž středních let. Přistoupil k Vládíčkovi a podal mu úhlednou kartičku, na které bylo napsáno: Jsem němý, ale slyším. Vysvětlete mi, prosím, co to malujete? Děkuji. Ta kartička byla dokonce se jménem. To si ovšem nepamatuji. Vláda se díval na muže očekávajícího odpověď jako na přízrak. Po chvíli podal kartičku mně. Když jsem ji četl, jako kdyby se na náměstí sneslo podivné ticho. Všichni se dívali na něměho a nikdo, včetně nás, nebyl schopen promluvit. Později jsme si s Vládíčkem ověřili, že jsme v tu chvíli měli ochrnuté hlasivky. Podal jsem němému muži beze slova výtisk manifestu, aby si ho přečetl sám. On četl a nikdo, ani my, ani přihlížející, po celou dobu nepromluvil. Teprve když dočetl, došlo k uvolnění. U explosionistického díla totiž dochází k silné citové vazbě mezi autorem-grafikem a divákem. Autor i divák – ve chvíli tvorby a vnímání – se zabavují

zábran a společně tvoří umělecké dílo. Kolik diváků, tolik proměn může dílo mít. Je to nekonečná řetězová reakce volných asociací. Bohužel explosionalismus žil a zemřel Vl. Boudníkem. Neměl následovníka a literární obdoba neexistuje.

Zdá se, že v mladé generaci opět stoupá zájem o ty směry, které vás v mládí tolik ovlivnily. Hlavně myslím surrealismus. Co tomu říkáte?

K jeho aktivaci není třeba dělat příliš mnoho. Ukázat pramen a podat pohár. Nedělat z něho něco extravagantního, vřdyt surrealismus se za tu dobu stal přirozenou součástí našeho života. Snad jen pozor na surrealistiku – vnějškově je surrealismu podobná. Se surrealismem však nemá nic společného. Je zcela umělá a je výtvozem kalkulujícího vědomí. Z přirozeného se nesmí dělat nepřirozené, nedovolit zaměňovat abstrakci a surrealistiku za surrealismus. Jinak stačí jen do prostoru, který je v každém surrealistickém díle a který se těžko vysvětluje, protože tady musí začít působit iracionální citění a schopnost umět překročit práh transcendentálního, prostě vejít. Nemusíte dělat nic jiného, než je umět dovést až k onomu tajemnému prahu. Dál už si tvoří svůj nádherný svět každý sám.

Děkuji.

Ptal se Jaromír „Filip“ Typl

LIBEŇŠTÍ PSYCHICI

(Ukázky textů z let 1950–1952; texty vznikly spontánně, takže se dnes, s odstupem 40 let, nepodařilo některé autory zjistit...)

Měsíc v poezii (Zdeněk Buřil)

Vše vmíchat a pít kalich všeho/ to znamená báseň./ Báseň se tvoří ve víru dne/ a noc je kouzlo básníků./ Pozdravme noc která přinese/ ráno které končí jitem./ Vnímání noci dávající možnost žít./ Chrobák vlekoucí noc/ jsme my kteří vnímáme.

Máme zato (Zdeněk Buřil)

Plytváním citem se zdá, že žijeme v blahobytu./ Budme skeptičtí pro život, který vnímáme, ale/ tuto skepsi nepřeneseme do sféry umění./ Umění není jen kořen, ale v těchto chvílích/ žijeme po své smrti.

Sůl nad zlato (?)

Pomazánka na náš chléb je vašim sexem/ ten my pojídáme vždy když máme touhu/ spatřit sucho moří/ prosypaných solemi všednosti.

Fragmenty (Stanislav Vávra)

Shrbené stíny/ Sežehnuté časem trav/ Plamen se vytvaroval do válce/ Postrkovaný brouky/ Střežícími tajemství/ Jak operovat vědomí/ Slepí hvězdáři na schodišti/ Pohled zblouděný/ A nebe bylo modře zakalené

— — —

Vlastním šípem poraněná/ Sedmítečná hvězda návratů/
Jedovaté světlušky hledají/ Už celou minutu/ Pochmurný hřebík/
Mezi skvrnami společnosti/ Zatím co ty/ Z holínky krmíš slovo

Karneval života jak se jeví v dálce v horách upadla lampa a vystoupilo psýché. Tak záhadné a tak záhadné a tak krásné kdy nemůže být bez prodlení a pak dál. Co znamená všechna slova která byla řečena kdekoliv a musí být nějaká síla která překonává prázdnotu a láska která dává obal všemu co musí žít. Vy všichni stáhněte masky a budme dětmi za porodních bolestí bude vše světlé a nebude víry v život v zatuchlých krčmách jen prostitutky musí být nahé a laskavé ke všemu co kvete stromy v životě. Mám představu prázdna mého několikátého textu a vidím hudbu na papíře to vše je v srdci a v mysli lidí vezoucích pomeje. Ó život v zatáčkách kouzlo tmy a světlé dívky přecházející ulicí a myslící na jídlo.

(Společný automatický text Zdeňka Buřila, Jiřího Šmorance a Vladimíra Vávry.)

* * *

Explosionismus/Libeňští psychici

Rozhovor se Stanislavem Vávrou

otištěno v Sešitech nezavedené literatury

Iniciály, Ročník II., květen-červen 1991

•

ptal se Jaromír „Filip“ Typlt

•

zlom *dapony*

21/03/2013